

Katsauksia

Jarkko Levänen^a

Kestävyytutkimuksen teemoja matkalla kohti ekohyvinvointivaltiota

Johdanto

Kestävyytutkimus – jonka määrittelen tässä yhteydessä löyhästi kestävyysnäkökulmiin keskittyvien tieteenalojen kokonaisuudeksi – tarkastelee yhteiskunnallisten, liiketoiminnallisten ja henkilökohtaisten toimintojen sopeuttamista ekologisiin reunaehtoihin erilaisissa tilanteissa ja mittakaavoissa (Nagatsu ym. 2020; Clark 2007). Kestävyytutkimus on luonteeltaan preskriptiivistä eli ongelmien tunnistaminen ja niiden toimintamekanismien kuvailu eivät ole riittäviä tavoitteita vaan tutkimuksen olisi myös kyettävä tarjoamaan sellaisia reagoitintapoja, jotka edistävät kestävyttä (Lang ym. 2012; Caniglia ym. 2021). Tarkastelen tässä katsauksessa kestävytutkimuksen piirissä tuotetun tiedon ja ekohyvinvointivaltion kehittämisen välistä suhdetta. Ekohyvinvointivaltiossa ihmisten hyvinvointi toteutuu ekologiset reunaehdot huomioiden (Gough 2015; Koch & Fritz 2014).

Yksi nykypäivän paradokseista on, että vaikka materiaaliset puutteet yhä haittaavatkin elämän perusedellytyksiä erityisesti kehittyvissä maissa, niin samaan aikaan ihmiskunta kärsii ennen näkemättömillä tavoilla ylikulutuksen mukanaan tuomista ongelmista (Toth & Szigeti 2016). Vähän karrikoidusti voidaankin sanoa, että ekologisten ongelmien ohella, hallitsematon köyhyys ja rikkaus ovat keskeisiä haasteita kestävyden näkökulmasta. Toisin sanoen, köyhemmillä ihmisillä erityisesti globaalissa etelässä ei välttämättä ole riittävästi kulutusmahdollisuuksia, kun taas rikkaammilla ihmisillä erityisesti globaalissa pohjoisessa on niitä liikaa (Järvensivu ym. 2019). Tämä perusasetelma korostuu kansainvälisessä tarkastelussa, mutta se on läsnä myös suomalaisessa hyvinvointivaltiokeskustelussa (Hirvilampi & Koch 2020).

Erityisesti rikkaammissa maissa monet ihmiset kokevat olevansa eräänlaisessa kuluttamisen arvotyhjiössä, koska olosuhteista selviytyminen, materiaalien perustarpeiden tyydyttäminen tai vaikkapa uskonnolliset näkemykset eivät enää määrittele ihmisten elämää samaan tapaan kuin aiemmin (Lähde 2013). Ekohyvinvointivaltiota kehitettäessä onkin syytä huomioida, että aiempien selviytymiseen liittyvien uhkakuvien tilalle ihmisten elämään on tullut huoli elämäntapamme kestävydestä (Bouman ym. 2020). Ihmiset saattavat kokea olevansa ikään kuin erillisiä siitä kehityksestä, johon kansallisvaltiot ja ihmiskunta kokonaisuudessaan, ovat osallisia. Kansalaisten mahdollisuudet tehdä helposti kestäviä

^a Kestävyytutkimuksen osasto, Lappeenrannan-Lahden teknillinen yliopisto, jarkko.levanen@lut.fi

kulutuspäätöksiä arkisissa tilanteissa onkin yksi ekohyvinvointivaltion keskeisiä haasteita. Ihmisten tulisi niin halutessaan voida olla varmoja tekemisiensä päätösten kestävydestä ja kokea siten voivansa vaikuttaa kehityksen suuntaan (Turunen & Halme 2021). Näin ei kuitenkaan valitettavasti tällä hetkellä ole (Chatzidakis & Shaw 2018; Levänen ym. 2021).

Siirtymään kohti ekohyvinvointivaltiota liittyy paljon epävarmuuksia, paitsi ihmisten arkisten valintojen, myös yhteiskuntien tekemien pitkän aikavälin päätösten osalta. Samaan aikaan monet ihmiset sekä yksilöinä että yhteiskuntien ja erilaisten organisaatioiden jäseninä tekevät paljon asioita, jotka tukevat siirtymää kohti ekohyvinvointivaltiota. Näiden toimien laadusta ja riittävydestä voidaan olla montaa mieltä, mutta ainakin metaforisesti voimme sanoa, että matka kohti ekohyvinvointivaltiota on alkanut ja tiedon rooli tällä matkalla tulee olemaan todella suuri.

Suhde tieteen ja yhteiskunnallisen kehityksen välillä on toimiva silloin kun matkalta kohti ekohyvinvointivaltiota avautuvat näkymät herättävät sellaisia kysymyksiä, joihin kestävyystutkimus kehittyvänä järjestelmänä voi tarjota uudenlaisia vastauksia (vrt. Haila 2004). Tutkimuksen kannalta kyse ei siis ole ainoastaan metodologisesta haasteesta vaan myös mielekkäiden kysymysten asetteluun ja rajaamiseen liittyvistä näkökulmista. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan tieteellisen tiedon tuottamiseen liittyviä haasteita sekä niiden muassaan tuomia mahdollisuuksia kolmen, kestävyystutkimuksen kannalta ajankohtaisen, teeman osalta. Päätän katsauksen yleisempiin huomioihin ekohyvinvointivaltion ja kestävyystutkimuksen suhteesta.

Ajankohtaisia kestävyystutkimuksen teemoja

Olen valinnut tarkasteltaviksi teemoiksi talouden, hyvinvoinnin sekä siirtymän hallinnan. Teemat on valittu sen vuoksi, että niihin kytkeytyvä kestävyystutkimus on tällä hetkellä aktiivista ja paljon keskustelua herättävää. On selvää, että koska käsiteltävät teemat ovat luonteeltaan todella laajoja, en voi tässä yhteydessä tarjota kattavaa kuvaa niistä tarkastelevasta tutkimuksesta. Tarkoitukseni onkin nostaa esiin ainoastaan ekohyvinvointivaltion kehittämisen kannalta kiinnostavia ja ajankohtaisia näkökohtia kuhunkin teemaan liittyen.

Talous

Läntisen markkinatalousjärjestelmän keskeiset toimintamallit hioutuivat monilta osiltaan nykyiseen muotoonsa toisen maailmansodan jälkeen tilanteessa, jossa talouden tuli kyetä nopeasti parantamaan ihmisten materiaalista hyvinvointia (Myrdal 1960). Siinä tilanteessa tämä tavoite oli hyvin perusteltu ja toteutetun talouspolitiikan avulla sekä sosiaalinen että taloudellinen kestävyys paranivatkin suhteellisen nopeaan tahtiin ja laajalti erityisesti niin sanotuissa länsimaissa. Pohjoismaissa tämän kehityksen voidaan katsoa luoneen pohjan sellaiselle hyvinvointivaltiolle, jonka nykyisin tunnemme (Petersen 2011).

Tuon ajan talousajattelua leimasi oletus luonnonvarojen helposta saatavuudesta, jonka ajateltiin seuraavan niiden tehokkaasta hinnoittelusta. Tällainen lähtökohta ei kuitenkaan huomioi resurssien mahdollista uusitumattomuutta sekä niiden hyödyntämisestä luonnolle koituvia negatiivisia ulkoisvaikutuksia, kuten hiilidioksidipäästöjä, vesistöjen saastumista ja maaperän köyhtymistä (Ropke 2004). Nykytietämyksen valossa onkin käynyt selväksi, että nykyisenkaltainen talousmalli ei kykene suojelemaan kriittisiä luonnonresursseja tarpeeksi tehokkaasti (Pichler ym. 2018). Päinvastoin näyttää siltä, että ilman nykyistä huomattavasti tiukempaa sääntelyä, nykyjärjestelmään sisäänrakennettu talouden kasvuoletus johtaa luonnonresurssien hallitsemattomaan ehtymiseen sekä sosiaalisen eriarvoisuuden kasvamiseen (D’Alessandro ym. 2020).

Nykyisen talousjärjestelmän rakenteelliset ongelmat luovat haasteita sekä ekohyvinvointivaltion kehittämiseksi että kestävyystutkimukselle. Keskustelu talouden kestävydestä on viime aikoina pääosin keskittynyt siihen, miten voisimme saavuttaa

irtikytkennän (nk. *decoupling*) talouskasvun ja luonnonvarojen käytön tai ekologisen kuormittavuuden välillä (Bithas & Kalimeris 2018; Sanye-Mengual ym. 2019; Vadén ym. 2020). Väitän kuitenkin, että tämä ei ole tärkein eikä kiinnostavin talousjärjestelmän kehittämiseen liittyvä aspekti ekohyvinvointivaltion kannalta. Tutkimus on osoittanut, että teoriassa irtikytkentä on mahdollista siinä mitassa, jossa hiilineutraali tai hiilinegatiivinen liiketoiminta kykenee valtaamaan kokonaisliiketoiminnan osuutta päästöjä tuottavalta liiketoiminnalta (Sitra 2021). Absoluuttisen irtikytkennän saavuttaminen globaalilla tasolla esimerkiksi ilmastotavoitteiden edellyttämällä aikataululla vaikuttaa kuitenkin käytännössä lähes mahdottomalta (Vadén ym. 2021) ja vaikka irtikytkentä olisikin mahdollista, niin sen toteuttamiseen liittyisi hallitsemattomia riskejä (Hickel & Kallis 2019; Parrique ym. 2019).

On myös esitetty, että vaikka irtikytkentä onnistuisikin, niin se ei yksin riitä kääntämään yhteiskuntien kehitystä aidosti kestäväälle uralla (Haberl ym. 2020). Näin ollen irtikytkentää tärkeämpi tavoite on talousjärjestelmän systemaattinen kehittäminen kokonaisuutena sellaiseen suuntaan, jossa järjestelmä itsessään vähentää ympäristökuormitusta ja sosiaalista eriarvoisuutta systeemitasolla. Käytännössä tämä tarkoittaa sellaisten mekanismien luomista politiikan eri tasoilla, joiden avulla kestävät liiketaloudelliset aktiviteetit vähitellen muodostuvat kannattavammiksi kuin kestävämmät aktiviteetit (Ghisellini ym. 2016). Tällaisen kehityksen edistämiseksi on ensisijaisen tärkeää ymmärtää institutionaalisen muutoksen sekä erilaisten liiketoimintamallien välistä vuorovaikutusta mahdollisimman yksityiskohtaisesti erilaisissa sosioekonomisissa ja kulttuurisissa konteksteissa (Levänen ym. 2018; Valve ym. 2021).

Tässä yhteydessä tutkijoiden on kyettävä identifioimaan sellaisia taloudellisia aktiviteetteja, jotka aidosti tukevat ekohyvinvointivaltion kehitystä sekä toisaalta hahmottamaan vaihtoehtoja sellaisille aktiviteeteille, jotka eivät ole kestäväällä pohjalla (Bocken & Short 2021). Tällöin tulee pohdittavaksi myös kysymys irtikytkennästä, mutta siihen ei tule takertua eikä se saisi haitata kokonaisvaltaisempaa talousjärjestelmän kehittämistä kestävämpään suuntaan. Olennaista on, että tutkimustiedon valossa on mahdollista muodostaa politiikkasuosituksia, joiden täytäntöönpano muokkaa koko talousjärjestelmää vähitellen kestävämpään suuntaan. Samaan aikaan on kuitenkin syytä varautua myös sensitiivisiin keskusteluihin yksilönvapaudesta ja vastuusta sekä siitä millaisia toimintoja ekohyvinvointivaltio voi tukea ja/tai hyväksyä (Hormio 2020).

Hyvinvointi

Ekologisten reunaehtojen huomioimisesta ekohyvinvointivaltion kehittämisessä seuraa, että tulevaisuudessa inhimillisen hyvinvoinnin kasvu ei voi perustua materiaalien resurssien käytön kasvulle kuten tähän asti suurelta osin tapahtunut (Raworth 2017). Tämä on luultavasti myös yksi lähitulevaisuuden keskeisimmistä haasteista ja mahdollisuuksista: erityisesti sellaisilla alueilla ja yhteiskunnallisilla sektoreilla, joissa materiaalien resurssien käyttö ylittää jo nyt kestävyysasettamien rajat, on jo lähitulevaisuudessa kyettävät luomaan toimintamalleja, joilla resurssien käyttö saadaan käännettyä laskuun.

Se, miten materiaalien resurssien käytön vähentäminen vaikuttaa inhimillisen kokonaisyhteiskunnan kolmeen osatekijään – terveyteen, materiaalliseen hyvinvointiin ja koettuun hyvinvointiin (Vaarama ym. 2010) – jää nähtäväksi, mutta selvää on, että vaikka materiaalien käyttöä pitääkin leikata, niin sen ei tarvitse tarkoittaa kokonaisyhteiskunnan vähenemistä. Luova lähestymistapa voi mahdollistaa monenlaisen hyvinvoinnin lisäämisen jopa materiaalisesti hyvin niukoissa olosuhteissa (Wierenga 2020). Esimerkiksi Intiassa paikallinen pienyritystä on kehittänyt savesta tehdyn jääkaapin, jonka käytössä ei tarvita lainkaan sähköä, koska laitteen jäähdytysominaisuus perustuu veden haihduttamiseen (Hossain ym. 2021). Näyttääkin siltä, että uudenlaisten toimintamallien avulla ihmisten hyvinvointia voidaan lisätä, vaikka materiaalien resurssien käyttöä samaan aikaan vähennettäisiinkin (Höysniemi & Salonen 2019).

Terveiden, materiaallisen hyvinvoinnin sekä koetun hyvinvoinnin lisääminen tulevaisuudessa, jossa materiaallisten resurssien hyödyntäminen kohtaa absoluuttiset rajansa, herättää kuitenkin myös paljon uudenlaisia kysymyksiä. Uudessa tilanteessa meidän on sekä yksilöinä että yhteiskuntana pohdittava rakentavasti sitä, mitä hyvä elämä ja kestävä arki tarkoittavat ja mitä niiden toteuttamiseen tarvitaan (O'Neill ym. 2018; Heikkurinen ym. 2019). Kestävyystutkimuksen tuleekin kyetä tunnistamaan sellaisia arkisia aktiviteetteja, jotka tukevat kokonaishyvinvointia yksilöiden ja yhteisöjen tasoilla. Tällaisessa tutkimustyössä tullaan tarvitsemaan aiempaa tarkempaa tietoa kulutus- ja elämäntapavalintojen todellisista vaikutuksista sosiaalisessa, ekologisessa ja taloudellisessa ulottuvuudessa.

Samaan aikaan on huomioitava, että hyvän elämän ja kestävä arjen tutkimustietoon nojaava kuvaaminen ei kuitenkaan saisi olla kavennettavissa ainoastaan kestävyysvaikutusten mittaamiseen ja siihen liittyvän informaation jakamiseen. Näiden asioiden lisäksi tutkijoiden tulisi myös kyetä hahmottelemaan vastauksia perustavammanlaatuisiin kysymyksiin kuten: millaisia ovat kestävä prioriteetit kestävyysorientoituneen kansalaisen elämässä, mitä kannattaa tavoitella, millaista työtä kannattaa tehdä ja mihin vapaa-aikaa kannattaa käyttää. Äkkiä huomaammekin olevamme tilanteessa, jossa kestävyystutkimuksen tulisi suuntautua ihmisten arvojen ja käyttäytymisen muutoksiin (Haapala 2020). Kestävyystutkimuksen yksi tavoite tulisikin olla sellaisen tietopohjan laajentaminen, jolle arkipäiväiset kulutus päätökset sekä kestävyteen kytkeytyvät laajemmat arvopohdinnat voivat luotettavasti nojata.

Siiirtymän hallinta

Siiirtymässä kohti ekohyvinvointivaltiota Suomessa ja maailmalla, on erityisen tärkeää pitää huolta siitä, että kaikki pidetään mukana prosessissa ja tämä koskee paitsi yksilöitä, myös alueita, valtioita sekä maanosia. Tätä periaatetta korostetaan muun muassa Euroopan Unionin vihreän kehityksen ohjelmassa. Tässä yhteydessä onkin nostettu esiin ajatus reilusta siiirtymästä (Hughes & Hoffmann 2020), jonka perusajatus on se, että yhteiskunnallinen muutos kohti kestävämpiä käytäntöjä tulisi toteuttaa sosiaalista tasa-arvoa vaalien (McCauley & Heffron 2018).

Reilun siiirtymän eräänlaisena jarruna toimii kuitenkin kehityskulku, jossa yhä suurempi osa taloudellisesta vauraudesta keskittyy yhä pienemmälle ihmisryhmälle (Oxfam 2021). Erilaisissa sosioekonomisessa asemassa olevien ryhmien ja yksilöiden mahdollisuudet ja kyvykkyydet olla siiirtymän kannalta aktiivisia toimijoita vaihtelevat, mikä hankaloittaa siiirtymän hallintaa. Taloudellinen polarisaatio lisää myös poliittista riskiä, joka osaltaan häittää siiirtymää kohti ekohyvinvointivaltiota. Kasvava eriarvoistuminen tarkoittaa tyypillisesti sitä, että aiempaa suurempi osa ihmisistä on tyytymättömiä poliittista järjestelmää kohtaan. Tämä kehitys puolestaan ruokkii populistista ja vaikeasti ennakoitavaa politiikkaa, joka ei mahdollista pitkäkestoista poliittista työtä kestävyiden parantamiseksi. Tällaisessa tilanteessa syntyy helposti hallitsemattomia ristiriitoja kestävyssiirtymän kannalta olennaisten ja reaalipoliittisesti mahdollisten toimenpiteiden ja tavoitteiden välille. Vastaavasti poliittinen stabiliteetti voi mahdollistaa sellaisen kunnianhimoisten ja vaalikaudet ylittävien päätösten tekemisen, jotka ovat olennaisia ekohyvinvointivaltion kehittämisessä.

Arvioitaessa reiluuutta osana siiirtymää kohti ekohyvinvointivaltiota, on syytä tarkastella siiirtymän edellyttämien muutosten kohdistumista. Esimerkiksi niukentuvien materiaallisten resurssien oletettavasti aiheuttamalla tuotteiden hinnannousuilla tulee olemaan monenlaisia vaikutuksia ihmisten elämään. Mietitäänpä tätä kysymystä vaikkapa kahvin kulutuksen näkökulmasta. On ennustettu, että ilmastonmuutoksen seurauksena kahvin tuottaminen vaikeutuu jo lähitulevaisuudessa ja siksi sen maailmanmarkkinahinta tulee nousemaan huomattavasti (Time 21.6.2021). Kuluttajahintoihin heijastuva nousu tarkoittaa luultavasti sitä, että taloutensa kanssa ääriarjoilla elävä henkilö ei välttämättä voi hankkia kahvia samaan tapaan kuin aiemmin, jolla puolestaan saattaa olla suhteellisen suuriakin arkisia vaikutuksia.

Paremmassa taloudellisessa tilanteessa olevalle henkilölle sama hinnanmuutos näyttäytynee lähinnä marginaalisesti kohonneena kauppalaskuna, joka ei kuitenkaan edellytä suuria muutoksia. Todella varakas henkilö ei välttämättä huomioi koko asiaa arjessaan. Tällaisten yksinkertaisten esimerkkien avulla voi hahmottaa kuinka suhteellisen pieniltäkin vaikuttavat muutokset voivat lisätä sosiaalista eriarvoisuutta esimerkiksi asumiseen, pukeutumiseen, liikkumiseen ja ruokailutottumuksiin liittyen.

Taloudelliset puskurit sekä yksilöiden että yhteisöjen tasoilla luovat joustavuutta tarvittavien muutosten edessä, mutta on tärkeää huomata, että puskurien puute voi myös hankaloittaa kestävyys siirtymään osallistumista. Ekohyvinvointivaltion kehittämisen sosiaalisen hyväksyttävyyden kannalta on olennaista, että tarvittavat muutokset näyttäytyvät houkuttelevina, tarpeellisina eikä liian vaativina kaikille ihmisille sosioekonomiseen asemaan katsomatta. Jos kestävyys siirtymän toteuttaminen kohtelee eri ihmisiä ja yhteisöjä eri tavoilla, sen hyväksyttävyys voi alkaa rapautua. Merkkejä tällaisesta kehityksestä on jo nähty esimerkiksi polttoaineiden hinnankorotuksia vastustaneiden mielenosoitusten muodossa Suomessa ja muualla maailmassa. Äärimmillään luonnonvarojen hallintaan liittyvät konfliktit voivat vaikuttaa valtioiden välisiin suhteisiin kuten tapahtui esimerkiksi Brasilian metsäpalojen tapauksessa viime vuonna.

Jotta siirtymää kohti ekohyvinvointivaltiota voidaan hallita, tarvitaan mekanismeja, jotka mahdollistavat kaikkien tasavertaisen kohtelun. Kestävyystutkimuksen tuleekin tarjota sellaista tietoa, jonka pohjalta tällaisia mekanismeja voidaan luoda paikallisesti, kansallisesti sekä kansainvälisesti. Kestävyystutkimuksen tulee myös tuottaa uutta tietoa siitä, millä tavoin tarvittavat muutokset tulee toteuttaa, jotta ne voivat saavuttaa laajan hyväksyttävyyden ihmisten keskuudessa.

Myös kestävyysasioihin liittyvien mielipiteiden jatkuva polarisoituminen on merkittävänä riski siirtymän hallinnan kannalta. Ekohyvinvointivaltion kehittämiseen liittyvät teemat ovat tyypillisesti poliittisesti ja henkilökohtaisestikin sensitiivisiä. Erityisesti sosiaalisessa mediassa näistä teemoista käydyt keskustelut kärjistyvätkin hyvin helposti muuttuen samalla hyödyttömiksi aiheiden työstämisen kannalta. Samaan aikaan teemat ovat useimmiten sellaisia, ettei niiden rakentava käsittely onnistu ilman erilaisia näkemyksiä edustavien tahojen läsnäoloa (Purdy & Gray 2009; Levänen 2014). Koska kestävyys siirtymien kannalta merkitykselliset kysymykset ovat harvoin helppoja tai mustavalkoisia, on tärkeää pystyä ylläpitämään niistä käytävää avointa dialogia. Tulevaisuudessa tutkijoiden yksi tärkeä rooli voikin olla rakentavuuden edistäminen tällaisissa keskusteluissa.

Yhteenveto

Tarve ekohyvinvointivaltiolle, jossa kansalaisten hyvinvointi toteutuu ekologisen kestävyuden rajoissa, on paitsi erittäin ajankohtainen, myös perustellumpi kuin kenties koskaan aiemmin. Olen tässä katsauksessa pyrkinyt hahmottamaan ekohyvinvointivaltion kehittämisen ja kestävyystutkimuksen suhdetta kolmen ajankohtaisen teeman – talouden, hyvinvoinnin ja siirtymän hallinnan – tarkastelun avulla. Valittujen teemojen on tarkoitus toimia esimerkkeinä kestävyys siirtymän kannalta keskeisistä tutkimusaiheista. Matkalla kohti ekohyvinvointivaltiota kestävyystutkimuksen piiriin nousee varmasti jo pian paljon muitakin vähintään yhtä tärkeitä teemoja.

Olen pyrkinyt osoittamaan, että tutkimustieto voi tukea siirtämää kohti ekohyvinvointivaltiota. Tutkimuksen rooli korostuu erityisesti tehtäessä samanaikaisesti sekä nopeampia että pidemmän aikavälin muutoksia totuttuihin toimintatapoihin. On esimerkiksi tärkeää, että yritykset ovat kykeneviä muuttamaan liiketoimintaansa kestäväan suuntaan ripeästi. Tämä ei ole olennaista ainoastaan toivuttujen yhteiskunnallisten vaikutusten näkökulmasta vaan myös siksi, että monilla aloilla tällainen muutos on tulevaisuudessa yritysten selviytymisen elinehto. Samaan aikaan on kuitenkin olennaisen tärkeää kehittää talousjärjestelmää kokonaisuutena kestävämpään suuntaan pidemmällä aikavälillä.

Pyrkiessämme ymmärtämään siirtymää kohti ekohyvinvointivaltiota, tutkijoiden tulee hahmottaa eri nopeuksilla etenevien muutosten välisiä vuorovaikutuksia. Näin luodun tiedon pohjalta voimme hahmotella erilaisten muutosten synkronointia tukevia mekanismeja ja niiden implementoinnin edellyttämiä toimenpiteitä. Joissakin tapauksissa muutosten edellyttämät toimenpiteet voivat vaikuttaa jopa keskenään ristiriitaisilta ja tällöin tutkimukseen perustuvalla hahmotuksella on erityisen paljon tarvetta. Tämä edellyttää myös sitä, että kestävyystutkimusta kehitetään aktiivisessa ja avoimessa suhteessa yhdessä muiden yhteiskunnalliseen kehitykseen osallistuvien tahojen kanssa. Voidaan sanoa, että tarvitsemme myös kestävyystutkimuksen jatkuvaa murrosta menetelmien ja tutkimusteemojen osalta.

Yksilöiden kannalta on keskeistä huomioida työn tekemisen murros, joka siirtymästä kohti ekohyvinvointivaltiota lähes väistämättä seuraa. Jotkin työn tekemisen tavat, tehtävät ja alat tulevat häviämään ja toiset tulevat muuttumaan täysin erilaisiksi. Näin ollen on tärkeää, että työntekijöiden liikkuvuus erilaisten työpaikkojen välillä tehdään mahdollisimman joustavaksi. Tämän liikkuvuuden mahdollistamisessa myös koulutussektorilla on erittäin tärkeä rooli. Todennäköisesti myös kuluttaminen on tulevaisuudessa yhä laajemman muutoksen ja kyseistä muutosta koskevan debatin kohteena.

Lähteet

- Bithas, K. & Kalimeris, P. (2018) Unmasking decoupling: Redefining the Resource Intensity of the Economy. *Science of The Total Environment* 619–620 338–351. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2017.11.061>
- Bocken, N.M.P. & Short, S.W. (2021) Unsustainable business models – Recognising and resolving institutionalized social and environmental harm. *Journal of Cleaner Production* 312 127828. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.127828>
- Bouman, T., Verschoor, M., Albers, C.J., Böhm, G., Fisher, S.D., Poortinga, W., Whitmarsh, L. & Steg, L. (2020) When worry about climate change leads to climate action: How values, worry and personal responsibility relate to various climate actions. *Global Environmental Change* 62 102061. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2020.102061>
- Caniglia, G., Luederitz, C., von Wirth, T., Fazey, I., Martin-Lopez, B., Hondrila, K., König, A., von Wehrden, H., Schöpke, A., Laubichler, M.D. & Lang, D.J. (2021) A pluralistic and integrated approach to action-oriented knowledge for sustainability. *Nature sustainability* 4 93–100. <https://doi.org/10.1038/s41893-020-00616-z>
- Chatzidakis, A. & Shaw, D. (2018) Sustainability: Issues of Scale, Care and Consumption. *British Journal of Management* 29(2) 299–315. <https://doi.org/10.1111/1467-8551.12292>
- Clark, W.C. (2007) Sustainability Science: A room of its own. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 104(6) 1737–1738. <https://doi.org/10.1073/pnas.0611291104>
- D’Alessandro, S., Cieplinski, A., Distefano, T. & Dittmer, K. (2020) Feasible alternatives to green growth. *Nature Sustainability* 3 329–335. <https://doi.org/10.1038/s41893-020-0484-y>
- Ghisellini, P., Cialani, C. Ulgiati, S., (2016) A review on circular economy: The expected transition to a balanced interplay of environmental and economic systems. *Journal of Cleaner Production* 114 11–32. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2015.09.007>
- Gough, I. (2015) Welfare states and environmental states: a comparative analysis. *Environmental Politics* 1 24–47. <https://doi.org/10.1080/09644016.2015.1074382>
- Haapala, A. (2020) Esteettiset arvot muuttuvassa ympäristössä. Teoksessa Kyllönen, S. & Oksanen, M. (toim.) *Ilmastonmuutos ja filosofia*. Gaudeamus, Helsinki.
- Haberl, H., Wiedenhofer, D., Virag, D., Kalt, G., Plank, B., Brockway, P., Fishman, T., Hausknost, D., Krausmann, F., Bartholomäus, L.-G., Mayer, A., Pichler, M., Schaffartzik, A., Sousa, T., Streeck, J. & Creutzig, F. (2020) A systematic review of the evidence on decoupling of GDP, resource use and GHG emissions, part II: synthesizing the insights. *Environmental Research Letters* 15: 065003. <https://doi.org/10.1088/1748-9326/ab842a>
- Haila, Y. (2004) *Retkeilyn rikkaus: luonto ympäristöhuolen aikakaudella*. Kustannusosakeyhtiö Taide, Helsinki.
- Heikkurinen, P., Young, W. & Morgan, E. (2019) Business for sustainable change: Extending eco-efficiency and eco-sufficiency strategies to consumers. *Journal of Cleaner Production* 218 656–664. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.02.053>
- Hickel, J. & Kallis, G. (2019) Is Green Growth Possible? *New Political Economy* 25(4) 469–486. <https://doi.org/10.1080/13563467.2019.1598964>

- Hirvilampi, T. & Koch, M. (2020). Sustainable Welfare beyond Growth. *Sustainability* 12(5) 1824. <https://doi.org/10.3390/su12051824>
- Hormio, S. (2020) Yksilön vastuu yhteisöjen jäsenenä. Teoksessa Kyllönen, S. & Oksanen, M. (toim.) *Ilmastomuutos ja filosofia* 104–125. Gaudeamus, Helsinki.
- Hossain, M., Levänen, J. & Wierenga, M. (2021) Pursuing frugal innovation for sustainability at the grassroots level. *Management and Organization Review* 17(2) 374–381. <https://doi.org/10.1017/mor.2020.53>
- Hughes, S. & Hoffmann, M. (2020) Just urban transitions: Toward a research agenda. *WIREs Climate Change* 11(3) e640. <https://doi.org/10.1002/wcc.640>
- Höyssiemi, S. & Salonen, A.O (2019) Towards Carbon-Neutral Mobility in Finland: Mobility and Life Satisfaction in Day-to-Day Life. *Sustainability* 11(19) 5374. <https://doi.org/10.3390/su11195374>
- Järvensivu, P., Hakala, E., Lummaa, K., Lähde, V., Majava, A., Toivanen, T., Vadén, T. & Eronen, J. (2019) Ilmastokriisiin sopeutuminen on kansanterveydellinen kysymys. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 56 341–345.
- Koch, M. & Fritz, M. (2014) Building the Eco-social State: Do Welfare Regimes Matter?. *Journal of Social Policy* 4 679–703. <https://doi.org/10.1017/s004727941400035x>
- Lang, D.J., Wiek, A., Bergmann, M., Stauffacher, M., Materns, P., Moll, P., Swilling, M. & Thomas, C.J. (2012) Transdisciplinary research in sustainability science: practice, principles, and challenges. *Sustainability Science* 7 25–43. <https://doi.org/10.1007/s11625-011-0149-x>
- Levänen, J., Uusitalo, V., Häiri, A., Kareinen, E. & Linnanen, L. (2021) Innovative recycling or extended use? Comparing the global warming potential of different ownership and end-of-life scenarios for textiles. *Environmental Research Letters* 16 054069. <https://doi.org/10.1088/1748-9326/abfac3>
- Levänen, J., Lyytinen, T., Gatica, S., (2018) Modelling the Interplay Between Institutions and Circular Economy Business Models: A Case Study of Battery Recycling in Finland and Chile. *Ecological Economics* 154 373–382. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2018.08.018>
- Levänen, J. (2014) Policy deliberation and the trading zone metaphor: Evaluating expert participation in the reform of Finnish waste policy. *Environmental Policy and Governance* 24(5) 364–376. <https://doi.org/10.1002/eet.1651>
- Lähde, V. (2013) *Niukkuuden maailmassa*. Niin & näin -kirjat, Tampere.
- McCauley, D. & Heffron, R. (2018) Just transition: Integrating climate, energy and environmental justice. *Energy Policy* 119 1–7. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2018.04.014>
- Myrdal, G. (1960) *Beyond the Welfare State*. Yale University Press, New Haven.
- Nagatsu, M., Davis, T., DesRoches, C.T., Koskinen, I., MacLeod, M., Stojanovic, M. & Thóren H. (2020) Philosophy of science for sustainability science. *Sustainability Science* 15 1807–1817. <https://doi.org/10.1007/s11625-020-00832-8>
- O'Neill, D.W., Fanning, A.L., Lamb, W.F. & Steinberger, J. K. (2018) A good life for all within planetary boundaries. *Nature Sustainability* 2 88–95. <https://doi.org/10.1038/s41893-018-0021-4>
- Oxfam (2021) *The inequality virus: Bringing together a world torn apart by coronavirus through a fair, just and sustainable economy*. Oxfam, Oxford.
- Parrique, T., Barth, J., Briens, F., Kerschner, C., Kraus-Polk, A., Kuokkanen, A. & Spangenberg, J.H. (2019) *Decoupling Debunked: Evidence and arguments against green growth as a sole strategy for sustainability*. European Environmental Bureau.
- Petersen, K. (2011) National, Nordic and trans-Nordic: transnational perspectives on the history of the Nordic welfare states. Teoksessa Kettunen, P & Petersen, K. (toim.) *Beyond Welfare State Models* 41–64. Edward Elgar Publishing, Cheltenham. <https://doi.org/10.4337/9781849809603>
- Pichler, M., Brand, U. & Görg, C. (2018) The double materiality of democracy in capitalist societies: challenges for social-ecological transformations. *Environmental Politics* 29(2) 193–213. <https://doi.org/10.1080/09644016.2018.1547260>
- Purdy, J.M. & Gray, B. (2009) Conflicting logics, mechanisms of diffusion, and multilevel dynamics in emerging institutional fields. *Academy of Management Journal* 52(2) 355–380. <https://doi.org/10.5465/amj.2009.37308255>
- Raworth, K. (2017) *Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st Century Economist*. Chelsea Green Publishing, Vermont.
- Ropke, I. (2004) The early history of modern ecological economics. *Ecological Economics* 50 293–314. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2004.02.012>
- Sanyé-Mengual, E., Secchi, M., Corrado, S, Beylot, A. & Sala, S. (2019) Assessing the decoupling of economic growth from environmental impacts in the European Union: A consumption-based approach. *Journal of Cleaner Production* 236 117535. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.07.010>
- Sitra (2021) Growth-positive zero-emission pathways to 2050. Sitra studies, Helsinki. <<https://media.sitra.fi/2021/03/01103029/sitra-growth-positive-zero-emission-pathways-to-2050.pdf>>.
- Time (2021) Your Morning Cup of Coffee Is in Danger. Can the Industry Adapt in Time? Time magazine, 21.6.2021.

- Vaarama, M., Moisio, P. & Karvonen, S. (2010) Johdanto. Teoksessa Vaarama, M., Moisio, P. & Karvonen, S. (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Vadén, T., Lähde, V., Majava, A., Järvensivu, P., Toivanen, T. & Eronen, J.T. (2021) Raising the bar: on the type, size and timeline of a ‘successful’ decoupling. *Environmental Politics* 30(3) 462–476. <https://doi.org/10.1080/09644016.2020.1783951>
- Vadén, T., Lähde, V., Majava, A., Järvensivu, P., Toivanen, T., Hakala, E. & Eronen, J.T. (2020) Decoupling for ecological sustainability: A categorisation and review of research literature. *Environmental Science & Policy* 112 236–244. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2020.06.016>
- Valve, H., Lazarevica, D. & Humalisto, N. (2021) When the circular economy diverges: The evolution of biogas business models and material circuits in Finland. *Ecological Economics* 185 107025. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2021.107025>
- Wierenga, M. (2020) *Innovative entrepreneurial processes in the low-income context*. Doctoral dissertation, Department of Management Studies, Aalto University. <<https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/44167/isbn9789526038810.pdf?sequence=4>>.
- Toth, G. & Szigeti, C. (2016) The historical ecological footprint: From over-population to over-consumption. *Ecological Indicators* 60 283–291. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2015.06.040>
- Turunen, L.L.M. & Halme, M. (2021) Communicating actionable sustainability information to consumers: The Shades of Green instrument for fashion. *Journal of Cleaner Production* 126605. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.126605>